

Rzeczowniki o nietypowej odmianie

Do tej grupy rzeczowników należą wyrazy o defektywnym paradygmacie fleksyjnym. Defektywność paradygmatu polega tu na tym, że wszystkie formy przypadkowe takich wyrazów mają końcówki charakterystyczne tylko dla liczby mnogiej (*plurale tantum*) lub liczby pojedynczej (*singulare tantum*).

1. **pluralia tantum**: wewnątrz można je podzielić na dwie grupy:

A. Nazwy przedmiotów policzalnych: rzeczowniki nieodmienne przez liczbę, ze względu na końcówki zaliczane tradycyjnie do pluraliów tantum, tzn. formy przypadkowe liczby pojedynczej są zbieżne z formami liczby mnogiej, por. przykłady:

- *Przed wyjazdem w góry muszę kupić **spodnie** narciarskie.*
- *Wszystkie **spodnie** od moich garniturów okazały się za ciasne.*
- *Otwórz **drzwi** i zobacz, czy nie zapomniałem zgasić światła.*
- *Po wybuchu trzeba wymienić wszystkie **drzwi** na tym piętrze.*

lp. / lm.

M.	<i>spodnie</i>
D.	<i>spodni</i>
C.	<i>spodniom</i>
B.	<i>spodnie</i>
N.	<i>spodniami</i>
Ms.	<i>spodniach</i>
W.	<i>spodnie</i>

W dopełniaczu występuje końcówka -i/-y, -ów lub zakończenie bezkońcówkowe:

cegi - cęgów, cugle - cugli, chrzciny - chrzcin, delikatesy - delikatesów, drzwi - drzwi, dzinsy - dzinsów, gacie - gaci, genitalia - genitaliów, grabie - grabi, kajdany - kajdan, kajdanki - kajdanek (kajdanków), kleszcze - kleszczy (kleszczów), koszary - koszar, majtki - majtek, mary - mar, nosze - noszy, nożyce - nożyc, obcegi - obcęgów, odrzwia - odrzwi, okulary - okularów, organy - organów, plecy - pleców, portki - portek, rajstopy - rajstop, rajtuzy - rajtuz, sanie - sań (sani), sanki - sanek, schody - schodów, skrzypce - skrzypiec, slipy - slipów, spodnie - spodni, szczytce - szczypców, szorty - szortów, śpiochy - śpiochów, usta - ust, widły - wideł, wrota - wrót, zwłoki - zwłok.

Do tej grupy należą także niektóre wyrazy pochodne od typowych pluraliów tantum, np.: imieniny, urodziny, zaręczyny w znaczeniu uroczystości (*Zapraszali mnie na każde imieniny, urodziny, zaręczyny...*), perfumy w znaczeniu flakonika z perfumami (*Ekspedientka podała jej różne francuskie perfumy.*) lub szachy w znaczeniu planszy z pionkami (*Podarował synowi szachy.*) itp.

Formy przypadkowe tych wyrazów mogą odnosić się zarówno do pojedynczych przedmiotów, jak i większej liczby przedmiotów. Liczbę ustala się często na podstawie kontekstu: *Wziął skrzypce i zagrał jak wirtuoz. Na wystawie instrumentów muzycznych zaprezentowano skrzypce z różnych krajów. Pozamykaj okna i drzwi. Zamknij drzwi do łazienki.* Wyrazy te mogą wchodzić w związki z liczebnikami. W takim razie obowiązuje wybór liczebnika zbiorowego (dwoje drzwi, troje okularów, czworo sań, pięcioro wrót). W

niektórych przypadkach używa się zamiast samego liczebnika jeszcze innego leksykalnego wykładnika: dwie pary spodni, dwoje/dwie pary nożyc.

B. Nazwy przedmiotów niepoliczalnych: rzeczowniki, których końcówki przypadkowe nie informują o liczebności przedmiotów, do których się odnoszą. W strukturach składniowych nie łączą się z liczebnikami. Należą tutaj np. rzeczowniki:

- andrzejki - andrzejek, bokobrody - bokobrodów, czary - czarów, dożynki - dożynek, ferie - ferii, finanse - finansów, flaki - flaków, fusy - fusów, imieniny - imienin, karty - kart (gra), konopie - konopi, lody - lodów (produkt spożywczy lub w znac. *kraina wiecznych lodów*), maniery - manier, mydliny - mydlin, opady - opadów, perfumy - perfum, pobory - poborów, pomyje - pomyj, powidła - powideł, przeprosiny - przeprosin, szachy - szachów, umizgi - umizgów, urodziny - urodzin, wagary - wagarów, wakacje - wakacji, wdzięki - wdzięków, więzy - więzów (w znac. związek), wybory - wyborów, wykopki - wykopków, zaduszki - zaduszek, zaręczyny - zaręczyn
- zbiorowe: bitki - bitek, chemikalia - chemikaliów, dane - danych (odm. przymiotnikowa), dobra - dóbr, drobne - drobnych (odm. przymiotnikowa), dzieje - dziejów, kresy - kresów, ludziska - ludzisków (B. - ludziska), małżonkowie - małżonków (mąż i żona), manatki - manatków, masmedia - masmediów, militaria - militariów, mury - murów, nowożeńcy - nowożeńców, obuwie - obuwia, otręby - otrębów (otrąb), personalia - personaliów, podroby - podrobów, prace - prac (prace murarskie), rodzice - rodziców, słodycze - słodyczy (w znac. łakocie), starożytni - starożytnych (odm. przymiotnikowa), tekstylia - tekstyliów, trojaczki - trojaczków, wnętrzości - wnętrzości, wnuki - wnuków; można rozróżniać odmianę osobową (B. = D. Im.) i nieosobową (B. = M. Im.)

Do pluraliów tantum zaliczane są także nazwy miejscowości - Ateny, Katowice, Kozy, Tychy, Szamotuły, Wadowice itp. Z punktu widzenia fleksji chodzi niewątpliwie o pluralia tantum, jednak nazwom miejscowym brakuje znaczenia liczby mnogiej.

2. singularia tantum - rzeczowniki niepoliczalne występujące w formach przypadkowych liczby pojedynczej

- antyk, artyleria (rodzaj wojska), baseball, bieda (brak środków materialnych), brud, cenzura, ceramika (zajmować się ceramiką), chorobowe, cnota, czas, chesne, detal (typ sprzedaży towaru), duch, dziwota, fantazja, furia, gaz, geniusz (Ten utwór jest wyrazem jego geniuszu.), głupota, gnój, hobby, horror, jogurt (produkt), kakao, kawa, kilo, komis, lignina, lód, masło, mąka, metal, musztarda, piasek, poezja, słodycz, swoboda, szum, śnieg, tusza, ulga, uwaga (czytać z uwagą), wiklina, wilgoć, wino, władza, woda, wódka, wolność, wrzątek, znaleźne
- sg. tantum zbiorowe: amunicja, artyleria, beletrystyka, bielizna, biżuteria, bób, broń, ceramika, ciasto, dorobek, drewno, drób, dziadostwo, episkopat, fasola, fauna, flora, garderoba, gawieź, groch, gruz, herbata, inteligencja, kadra, klasyka, klientela, konfekcja, konklawe, lud, mienie, młodzież, narybek, nauczycielstwo, obuwie, odzież, pierze, pismo (znaki graficzne), pościel, tłum, węgiel, wiara, włoszczyzna, wojsko, zboże, ziarno

3. rzeczowniki osobliwe: państwo, wujostwo, stryjostwo, doktorostwo są to fleksyjne sg. tantum (państwo Nowakowie, państwa Nowaków, państwu Nowakom) i składniowe pl. tantum – łączą się z czasownikami w formie 3. os. Im. (państwo Nowakowie pojechali)

Zależności pomiędzy niektórymi formami (zmiana znaczenia):

tłum – tłumy, nieprzebrane tłumy – pl.t.

lód – lody, na rzece ruszyły lody – pl.t.

piasek – piaski, ruchome piaski – pl.t.

śnieg – śniegi, śniegi Alaski – pl.t.

wino – wina, kupił dwa wina, wina białe i czerwone – obie liczby

woda – wody, wypił dwie wody, woda/wody gruntowa/e – obie liczby, wody oceanu, pojechał do wód – pl.t.

miłość – miłości , to dwie największe miłości jego życia, książki są jego miłościami – obie liczby

praca – prace, sprawdza prace studentów – obie liczby, prace ślusarskie – pl.t.